

MEGJEGYZÉSEK RUBINYI MÓZES BÍRÁLATÁRA

Mikszáth Kálmán: *Írói arcképek* című kiadvánnyal az Irodalomtörténeti Közleményekben (1954-évi 4. szám, 470-472. lap.) Rubinyi Mózes foglalkozott. Bírálataival kapcsolatosan — pusztán az igazság kedvéért — a következőket jegyzem meg, *kiemelve a vitás részeket* :

1. Rubinyi Mózes szerint: »Könyvünk 64 lap terjedelmű bevezetéssel kezdődik«. Majd ismét: »A kötet tetemes részét, 215 lapból 64 lapot foglal el a Bevezetés.«

Ezzel szemben: kiadványom bevezető tanulmánya 30 lap terjedelmű. (5—34. lap-számozással.)

2. Rubinyi Mózes szerint: »Schöppflinre hivatkozva írja Bisztray: »Mikszáth általában nem volt nagy olvasó.« S a továbbiakban ennek ellenkezőjéről igyekszik engem meggyőzni.

Ezzel szemben bevezetésem 7. lapján szószerint ezt írtam: »Mikszáth, ha nem is volt »nagy olvasó«, [amilyenek ti. Schöppflin Aladár mondja egy általam pontosan idézett nyilatkozatában] de friss érdeklődéssel és jó tájékozódó érzékeléssel figyelte korának hazai és külföldi irodalmát. A magyar irodalomnak nemcsak nagyjait ismerte, — amiről éppen e kötet tanúskodik — hanem apró hullócsillagait, a Remellayakat és Szegffyekeket is; [az általam éppen itt összegyűjtött] irodalmi karcolataiból erről szintén meggyőződhetünk.«

3. Rubinyi szerint: »Bisztray csodálkozik azon, hogy a Gárdonyi-, vagy Eötvös-regények elé nem ő [Mikszáth] írt bevezetést . . . «

Ezzel szemben: a Magyar Regényírók c. sorozat szerkesztési munkálatairól szólva, a 9. lapon ezt írtam: »Közbejött halála miatt néhány bevezetéssel nem készült el. Ezek sorában érzékenyebben csak Eötvös József és Gárdonyi Géza írói portréját nélkülözzük, (melyeket a regénysorozatban Schöppflin Aladár pótolta).« Úgyanezt megismétlem a 17—18. lapon: »Sajnosan nélkülözzük Eötvös József jellemrajzát . . . minthogy írónk ezt a szerkesztői feladatát már nem készíthette el.« És végül a 29. lapon: »A Gárdonyi-kötet (A láthatatlan ember) elé »közbejött halála miatt már nem írhatta meg a bevezetést.« Mint látható tehát egy szóval sem »csodálkozom« azon, hogy a Magyar Regényírók c. sorozat néhány kötete elé Mikszáth — közbejött halála miatt — nem írhatott előszókat!

4. Kiadványom végén, az »írói arcképek« követően, bemutattam a 21 Almanach-előszó közül négyet. Rubinyi azt mondja: » . . . mi inkább mind a huszonegyet közöltük volna.«

Aki bevezetésemet elolvasta, annak tudnia kell, hogy az én helyemben az összes *Előszót* sem bírálom, sem más nem közölhette volna! Mert a Rubinyi Mózes által egyszer már közzétett összes Almanach-előszó 127 lapra terjed, tőlem pedig a kiadó *teljesség helyett gondos válogatást kívánt* (Bev. 5. l.) — pontosan meghatározott terjedelemben! Az ízelítőül közölt négy *Előszót* — mint a 30. lapon külön is hangsúlyoztam — csak *kiegészítésül iktattuk* az írói arcképekhez.

5. Rubinyi szerint: »A Március tizenötödike című cikkhez fűződő jegyzetében Bisztray megemlíti, hogy az megjelent a Vasárnapi Ujság 1908. március 15-i számában s hogy ennek *változata* megtalálható a Jókai-könyvben. A *valóság* azonban az, hogy e cikk *pár szónyi eltéréssel* megjelent a Jókai Mór élete és kora I. kötetének 142—143. lapján. Ez tehát *nem változat, hanem egyszerűen lenyomat*.«

Az olvasó nyelvérzékére bízom, döntse el, hogy két azonos tartalmú szöveget, melyek nem »*pár szónyi*«, hanem *pár száz szónyi* eltérést mutatnak, melyekben egészen új szakaszok, bekezdések találhatók: *változatnak* vagy *lenyomatnak* szokás-e nevezni? Melyik kifejezés fedi jobban a »*valóság*«-ot?

6. Bevezetésem 5. lapján azt írtam, hogy Mikszáth az egyes Almanach-kötetekbe »mintegy tucatnyi novellát válogatott össze modern elbeszélő irodalmunk java terméséből.«

Rubinyi szerint: »... *tévedés azt hinni, hogy Mikszáth a Singer és Wolfner-féle Almanachokba mintegy tucatnyi novellát válogatott össze modern elbeszélő irodalmunk java terméséből.* »Az összeválogatás [folytatja Rubinyi] *itt is, mint a Regényírók-nál kiadói munka volt. Farkas Pál, Tábori Róbert s más, egészen névtelen »belső munkatársak» végezték kiadói rendelkezésekre és érdekek szerint...*«

Az irodalomtörténet számára mindenestre meglepő közlések, amelyeket már csak Mikszáth iránti szeretetünk és tiszteletünk miatt sem hagyhatunk ebben a kétes megvilágításban!

Ami a Magyar Regényírók 60 kötetes sorozatát illeti, annyit magam is említettem (Bev. 14. l.), hogy »a névsor összeállításában kiadói szempontok is közrejátszottak«, — de túlzás azt állítani, hogy a regénysorozat összeválogatása »kiadói munka« volt. Íróink olvasmányainak behatóbb tanulmányozása mindenkit meggyőzhet arról, hogy a regények jórészét — kiadói érdekektől függetlenül — Mikszáth ízlése és érdeklődése iktatta e gyűjteménybe.

Az Almanach-előszókban pedig Mikszáthtól ilyen vallomásokat olvashatunk:

1889: »*Én mindössze a novellákért [ti. az Almanachban közzétett novellákért] vállalom felelősséget... de már az esztendőért jót nem állok.*«

1890: »*Egy pár Teleky-tragédia hevert az asztalomon [lakása asztalán!] az Almanachba szánt rajzok és novellák mellett...*«

1901: »*Sokszor dicsekedtem az Almanach-chal fűnek-fának: — Nézzétek milyen haladás...*« stb.

Milyen alapon állíthattam volna tehát én, vagy bárki más, — Mikszáth tulajdon szavaival szemben! — hogy az Almanachok novella-anyagát nem ő válogatta össze, hanem kiadójának »belső munkatársai« készen szállították! Vajon azzal, hogy Mikszáth »vállalta« ezt az anyagot, sőt »sokszor dicsekedett« vele: nem azt mondja-e világosan, hogy a számára esetleg előkészített választékból is a saját ízlésének és ítéletének megfelelő darabokat közli?!

S ha Mikszáth e nyilatkozatai mégis *ellenkező magyarázatot* kívánnak, bírálómnak módja lett volna ezt évtizedekkel ezelőtt megtenni az Almanach-előszók általa publikált együttes gyűjteményében, amelynek címe: »Mikszáth Kálmán: Tudós Írások.« Ha ezt ott, a legmegfelelőbb helyen és időben teszi: Mikszáth más munkatársai is hozzászólhattak volna a kérdéshez, s így most legalább ebben az egy pontban nem lenne félreértésre ok.

Bisztray Gyula